

Відгук
офіційного опонента
Макарук Лариси Леонідівни,
доктора філологічних наук, професора,
доцента кафедри прикладної лінгвістики,
декана факультету іноземної філології
Волинського національного університету імені Лесі Українки
на дисертацію Ірини Іванівни Широкової
«Специфіка та мультимодальні засоби актуалізації
індивідуально-авторської картини світу В. Блейка»
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія

Актуальність теми дисертації. Лінгвістика сьогодення поступово переорієнтовує свої акценти на маргінальні пошуки, що уможливають залучення нових парадигм й переосмислення традиційних. Нині усе частіше у фокусі наукових розвідок постають не лише вербальні, а й паравербальні та невербальні складники, симбіоз яких сприяє належному декодуванню значення різножанрової інформації. Полівекторність підходів до обраної тематики дослідження сприяє їх новаторському характеру; дає змогу сформулювати ґрунтовні висновки й простежити перспективи, що слугують підставою для розвою інноваційних досліджень в царині філології та є запорукою її нових етапів розвитку упродовж наступних десятиліть.

Хибним було б твердження щодо того, що немовні засоби зовсім не перебували у центрі уваги вітчизняних та зарубіжних лінгвістів та фахівців інших сфер. Закономірно, що на них звертали увагу, але не до такої міри, тому їм не надавали першочергової ваги, а радше відводили другорядну роль. Дисертація Ірини Іванівни Широкової теж не єдина на теренах України, у якій обґрунтовано роль вербальних, паравербальних та невербальних складників, однак вочевидь є першою вагомою та перспективною розвідкою, що ґрунтується на полікодовому художньому просторі, у якій авторка ставить за мету виявити та проаналізувати симбіоз означених засобів у двох площинах: графічно-вербальній (за допомогою оболонок, що віддзеркалюють дії, стани, почуття, процеси невербальної природи, відслідковуючи різні вектори в

більшій або меншій мірі, апелюючи до кінесици, окулесики, аускультатції, гаптики, гастики, ольфакції, проксеміки, хронеміки, системіології) та графічно-візуальній (за посередництвом зображальних компонентів, що дублюють зміст попередніх, а подекуди й сприяють його кращому розумінню й сприйняттю, надаючи додаткових смислових відтінків аналізованим працям В. Блейка).

Враховуючи обрані І. І. Широковою вектори та інструменти, беззаперечною є **актуальність роботи**, що зумовлена потребою в осмисленні індивідуально-авторської картини світу як узагальненого дискретного уявлення людини про природне й соціальне довкілля, інших і саму себе з урахуванням цілісної системи колективних та індивідуальних поглядів, а також соціальної, етнічної, міфопоетичної, художньої тощо картин світу певної історичної епохи. З огляду на специфіку обраного матеріалу у роботі з урахуванням інтегративних підходів до дослідження обґрунтовано лексико-семантичні, стилістичні, структурні, прагматичні та семіотичні особливості й потенційні можливості вербально-невербальних анклавів. Своєчасність роботи також зумовлена потребою в обґрунтуванні ролі цінностей та світобачення автора, відсутністю ґрунтовного полівекторного аналізу засобів, які усе частіше з'являються в англomовному комунікативному просторі для віддзеркалення соціальних реалій та потреб сьогодення.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій.

Докладне ознайомлення з дослідженням І. І. Широкової дає підстави стверджувати, що авторка вміє професійно осмислювати та аналізувати як теоретичні, так й ілюстративні джерела, якими вона послуговувалася під час роботи над обраною темою, оскільки дисертація має логічну структуру, послідовний виклад, чітке аргументування як здобутків лінгвістів, які більшою чи меншою мірою висвітлювали обраний вектор, так і власних спостережень й висновків, сформульованих на підставі докладного й ретельного аналізу ілюстративного матеріалу, актуалізованого у творах В. Блейка. Зауважимо, що теоретико-методологічна база дослідження представлена вичерпно.

Список опрацьованих дисертанкою теоретичних джерел становить – 296, серед яких частина зарубіжних, що свідчить про обізнаність дисертантки з сучасними тенденціями філологічних пошуків. Кількість використаних джерел ілюстративного матеріалу налічує 31 позицію, які вміщують 130 віршованих творів В. Блейка з авторськими ілюстраціями (200 сторінок).

Достовірність висновків та об'єктивність одержаних результатів з урахуванням достатнього обсягу фактичного та ілюстративного матеріалу забезпечує вагома методологічна база. Використання комплексної методики дослідження, що ґрунтується на здобутках лінгвопрагматики, лінгвокультурології, лінгвостилістики, лінгвосеміотики, прагмастилістики, мультимодалістики дало змогу успішно розв'язати поставлені завдання. Використані у роботі методи уможливили формулювання переконливих висновків та чітких перспектив подальших пошуків.

Беззаперечною є наукова **новизна** дослідження, яка полягає в обґрунтованому розмежуванні понять *індивідуально-авторської* та *художньої картини світу*; аргументованому баченні авторки, що індивідуально-авторська картина світу є варіантом реалізації загальнонаціональної художньої та мовної картин світу; виявленні об'єктивних й суб'єктивних чинників, які вплинули на формування ключових складових авторської концептосистеми В. Блейка; комплексному підході до ідентифікації та аналізу ключових концептів індивідуально-авторської картини світу В. Блейка шляхом полівекторного аналізу вербальних, паравербальних та невербальних складників, що свідчать про мультимодальний характер творів.

Враховуючи мету розвідки, яка полягала в аналізі ключових концептів індивідуально-авторської картини світу В. Блейка, співвідношенні індивідуального й колективного в авторських концептуалізаціях, ролі мультимодальних засобів їх актуалізації, у роботі узагальнено основні положення теорії картини світу, окреслено підходи науковців щодо визначення, типів, а також співвідношення мовної та концептуальної складових картини світу; розкрито співвідношення художньої та індивідуально-авторської картин

світу; встановлено чинники, які вплинули на формування особливостей світовідчуття В. Блейка та його індивідуальної картини світу; виявлено та проаналізовано ключові концепти індивідуально-авторської картини світу В. Блейка, описано засоби їх вербалізації та візуалізації; встановлено як взаємодіють вербальні та візуальні знаки в процесі актуалізації концептів.

Теоретичне значення дисертації полягає в тому, що її результати можна вважати внеском у такі галузі англістики як лінгвокультурологія, теорія комунікації, когнітивна лінгвістика, мультимодалістика, психо- та прагмалінгвістика, лінгвокраїнознавство. Сформульовані в дисертації висновки слугують підґрунтям для зіставних досліджень з урахуванням ціннісних домінант певної лінгвокультури, а також збагачують теоретико-методологічну базу сучасного мовознавства.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що його результати та систематизований ілюстративний матеріал можуть бути використані в лекційних курсах з мультимодальної стилістики англійської мови, психолінгвістики, теорії комунікації, у спецкурсах з дискурсології, лінгвістики тексту, комунікативної лінгвістики, візуальної комунікації, лінгвокраїнознавства.

У **вступі** обґрунтовано вибір та актуальність теми дисертації; сформульовано мету й завдання наукової праці; визначено об'єкт і предмет дослідження; окреслено матеріали і методологію наукового пошуку; висвітлено наукову новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів; подано інформацію щодо апробації результатів дослідження, перелік публікацій авторки, окреслено структуру роботи.

У **першому розділі** “Загальнотеоретичні проблеми дослідження індивідуально-авторської картини світу” розглянуто дискусійні питання щодо поняття *картини світу* та суміжних форм ментальної репрезентації довкілля (модель, образ), корелятивних зв'язків концептуальної та мовної картин світу, типології картин світу та їх одиниць; проаналізовано співвідношення індивідуально-авторської та художньої картин світу.

У другому розділі “Алгоритм аналізу індивідуально-авторської картини світу В. Блейка” окреслено термінологічний апарат дослідження, подано поетапну процедуру ідентифікації та вивчення ключових концептів індивідуально-авторської картини світу поета, обґрунтовану особливостями об’єктивних та суб’єктивних чинників формування авторського світовідчуття.

У третьому розділі “Мультимодальна актуалізація ключових концептів картини світу В. Блейка” здійснено аналіз вербальних і візуальних засобів актуалізації авторських концепцій простору й часу, духовного та емоційного аспектів буття, авторського бачення особистості митця; проаналізовано пріоритетні художньо-мовні засоби й прийоми актуалізації індивідуально-авторської картини світу В. Блейка.

У висновках викладено основні теоретичні й практичні результати дослідження; окреслено перспективи подальших наукових пошуків в рамках обраної проблематики дослідження.

Повнота викладу в наукових публікаціях зарахованих за темою дисертації. Основні положення дисертаційної роботи висвітлено в 14 одноосібних публікаціях авторки. Зокрема, авторкою опубліковано чотири статті в виданнях, затверджених ДАК МОН України як фахових, одну статтю – у закордонних виданнях, а також дев’ять тез доповідей.

Апробацію результатів дисертації здійснено під час виступів на міжнародних та Всеукраїнських конференціях: X Міжнародній науковій конференції “Іноземна філологія у ХХІ столітті” (Запоріжжя, 2017), XI Міжнародній науковій конференції “Іноземна філологія у ХХІ столітті” (Запоріжжя, 2018), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Актуальні проблеми сучасної філології та методики викладання мов у вишах” (Харків, 2018), I Міжнародній науковій веб-конференції молодих вчених “Language, Culture, Communication in the Expanding Intellectual Space” (Запоріжжя, 2019), II Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти «Актуальні проблеми перекладознавства, текстології і дискурсології», (Запоріжжя, 2019), II Всеукраїнській науково-практичній конференції

“Актуальні проблеми сучасної філології та методики викладання мов у вишах” (Харків, 2019), III Всеукраїнській науково-практичній конференції “Паралелі та контрасти: мова, культура, комунікація” (Одеса, 2019), XVIII науковій конференції з міжнародною участю “Каразинські читання: Людина. Мова. Комунікація” (Харків, 2019), Міжнародної науково-практичної конференції “Розвиток філологічних наук: європейські практики та національні перспективи” (Одеса, 2020), VI Всеукраїнської науково-практичної конференції “Синергетика у філологічних дослідженнях” (Запоріжжя, 2020). Міжнародної науково-практичної конференції “Філологія початку XXI сторіччя: традиції та новаторство” (Київ, 2020).

Мова, стиль, оформлення дисертації. Дисертація І. І. Широкової підготовлена відповідно до вимог, які висувають до підготовки наукових робіт. Виклад матеріалу здійснено державною мовою науковим стилем. Технічна сторона роботи відповідає ustalеним нормам до підготовки такого типу робіт. Загалом, оформлення роботи свідчить, що дисертантка володіє бездоганним стилем, є скрупульозною та ретельною, оскільки підготовлений продукт має фактично бездоганний вигляд як в мовному плані, так і в естетичному.

Побажання та дискусійні зауваження до змісту дисертації. Ураховуючи викладене вище, маємо всі підстави задля того, щоб кваліфікувати дисертацію І. І. Широкової як ґрунтовне дослідження, підготовлене відповідно до встановлених вимог, що відповідає належному рівню та філологічним викликам сьогодення. Акцентуючи увагу на актуальності обраної теми, новизні й переконливості висновків та високому науковому і філологічному рівнях її підготовки, виникає кілька питань, на які дисертантка зможе відповісти під час дискусії:

1. У першому та другому розділах роботи увага І. І. Широкової зорієнтована на докладний аналіз теоретичного підґрунтя та методологічного алгоритму дослідження. У фокусі аналізу перебувають питання, що стосуються виявів різноманітних варіацій

картин світу та концептів, що їх втілюють мультимодальними засобами. Щодо останніх, то, на противагу картинам світу та концептам, їм приділено значно менше уваги. Однак у третьому розділі і вербальні, і візуальні репрезентанти отримують належне глибоке повноцінне висвітлення. Аналогічне можна сказати й про виокремлені сім етапів, лише два з яких сфокусовані на немовних засобах, хоча знову ж таки, третій розділ не містить такого дисбалансу. Вкотре наголошуємо на тому, що у роботі на основі ілюстративного матеріалу відмінно виписано конвергентність проявів специфіки індивідуально-авторської картини світу В. Блейка, що реалізується шляхом комбінації усіх можливих ресурсів: вербальних, паравербальних та невербальних. У загальних висновках, наголошено на низці функцій (декорувальна, пояснювальна, світоглядна, систематизувальна), однак авторка на прикладах описує їх у тексті, але не номінує таким чином у підрозділі.

2. Висвітлюючи питання, що стосується аспектів, релевантних досліджуваній проблемі І. І. Широкова досить вдало оперує обраним інструментарієм, намагаючись уникати вживання різних одиниць на позначення одного явища, прийому, процесу тощо. Хоча подекуди такі випадки трапляються. На сторінках дисертації дисертантка неодноразово послуговується такими одиницями: *мультимодальність, невербальний, паравербальний (паравербальний супровід емоційних станів с. 151), модус (збалансованість позитивного та негативного модусів с. 151), візуальні засоби*. Постають питання: чи існує між ними диференціація; як їх трактує дисертантка; чи традиційні вербальні засоби є візуальними? У цьому ж контексті хотілося б довідатися на підставі чого зроблено такі узагальнення:

-«Важливу роль в індивідуально-авторській картині світу В. Блейка посідає внутрішній світ людини, представлений концептами ментальної, емоційної та духовної сфер й вербалізований ключовими словами *mind, brain, reason, soul, spirit, heart, emotions, feelings...*» с. 138.

-«Повтор шиплячих передає втому й страждання хлопчика, який змушений працювати, а сонорні звуки створюють атмосферу невинності, символом якої є ягня...» с. 168.

3. На с. 90 дисертантка зазначає, що «модусний компонент (слухові, зорові, нюхові, дотикові модуси) визначає специфіку змісту поетичного концепту»; на с. 121 читаємо: «В. Блейк створює комплексний перцептивний образ природи через апеляцію до різних модальностей: зорової, слухової, смакової, тактильної». Дисертантка наводить приклади, що об'єктивують означене. Однак як це синхронізується у свідомості індивідів під час читання та перегляду зображення, оскільки, на відміну від реклами, наприклад, на телебаченні, це можна лише уявити... тобто це говорить про багатство світу письменника, але як модальності актуалізуються під час читання?

4. На високу оцінку заслуговує те, що дисертантка вдається до усебічного висвітлення усіх можливих засобів актуалізації індивідуально-авторської картини світу В. Блейка, спершу зосереджуючись на вербальних складниках, які відтворюють авторське бачення події, ситуації, процесів, передають його світогляд. Це своєю чергою у творах поета увиразнюється за рахунок означених вербалізаторів, які також слугують графічними оболонками що об'єктивують невербальні вияви уявного та дійсного. Фактично, це перша комплексна робота яка сфокусована на полівекторності

висвітлення обраної теми. Дисертантка у роботі плавно переходить від вербалізаторів до ілюстрацій як невербальних засобів втілення існуючих картин в широкому сенсі, апелюючи до невербальних виявів досліджуваного аспекту. Одним із таких є зокрема твердження на с. 128 на якій дисертантка зауважує, що «На ілюстрації до поезії «Чорний хлопчик» (Додаток А 1.1.16) символом стрімкого плину часу є зображення води, що тече...» Вважаємо, що у таких контекстах слід апелювати до засобів мультимодальної стилістики (мультимодальної метафори, мультимодальної метонімії, мультимодальної метафтонімії тощо (Nørgaard N. *Multimodal Stylistics of the Novel. More than Words.* Routledge, 2020. 358p.), які безпрецедентно вписуються в досліджувану проблематику, що й видається особливо слухним для багатьох фрагментів, у тому числі й останнього підрозділу дисертації, п. 3.4. Вартим уваги є й шрифт, представлений на ілюстраціях. Не зайвими були б у додатках діаграми, які б унаочнили та візуально репрезентували б отримані результати та кількісні підрахунки (наприклад, концептуальне розмежування, розподіл за типами стилістичних прийомів, частиномовний аналіз тощо).

Висловлені вище міркування не ставлять під сумнів наукову концепцію дослідження, не впливають на новаторський підхід та загальне позитивне враження від роботи та не піддають сумніву її новизну. Сформульовані дисертанткою висновки слугують підґрунтям для подальших розвідок і засвідчують, що обрана тематика є на часі. Уцілому рецензована дисертація свідчить, що її авторка має ґрунтовну лінгвістичну компетентність та ерудицію, на високому рівні аналізує, обґрунтовує й вмотивовує обрані підходи, висловлюючи при цьому свої міркування, пропонуючи нові підходи до розв'язання поставлених завдань, тим самим генеруючи й формуючи нові аспекти наукових пошуків.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Здійснений аналіз дисертації свідчить, що її авторка, Ірина Іванівна Широкова, слідувала принципам академічної доброчесності, оскільки цитовані джерела мають коректні покликання на список використаних праць та джерел ілюстративного матеріалу. Крім того, непрямі цитати, твердження, ідеї та розробки, які належать іншим авторам також мають відповідні покликання на опрацьовані Іриною Іванівною ресурси.

Висновки. Дисертація на тему «Специфіка та мультимодальні засоби актуалізації індивідуально-авторської картини світу В. Блейка» є самостійним та завершеним дослідженням, яке відповідає спеціальності 035 Філологія (галузь знань 03 Гуманітарні науки) та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), п.п. 9, 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167 (зі змінами від 21 жовтня 2020 р.), а також п. 2 «Вимог до оформлення дисертації», затверджених Наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами від 31 травня 2019 року), а його авторка – Ірина Іванівна Широкова заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія (галузь знань – 03 Гуманітарні науки).

Офіційний опонент:

Доктор філологічних наук, професор, доцент
кафедри прикладної лінгвістики,
декан факультету іноземної філології
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Підпис Макарук Л. Л. засвідчую
Вчений секретар

Лариса МАКАРУК

Лариса СЕМЕНЮК